

TÜRKİYE’NİN DIŞ POLİTİKASI BAĞLAMINDA SUUDİ ARABİSTAN İLE GELİŞTİRİLEN İLİŞKİLER VE KÜRT SORUNU

Türkiye, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e, Lozan Antlaşması çerçevesi içinde dış politika kısıtlamasıyla geçti. II. Dünya Savaşı yıllarına kadar İran ve Afganistan şahlıkları ile sınırlı temaslar dışında dış politikaya neredeyse kapalı kaldı. O süreçte sorun sadece İslam dünyasının Sovyet, Fransız ve İngiliz işgali altında olması değildi. Lozan sürecinde kabul ettirilmiş “Yurtta sulh, cihanda sulh” politikası, I. Dünya Savaşı’nın fiili olarak sona ermesine rağmen, uluslararası hesaplaşmanın savaşıyla yapılması mantığının devam ettiği o süreçte, Türkiye’yi dış politikanın dışında tutuyordu.

Türkiye, II. Dünya Savaşı yıllarında, Hitler Almanyası’na yakınlık duyarak, I. Dünya Savaşı kazananlarının dayattığı kısıtlamaları aşma umuduna kapıldı. Savaşın beklendiği gibi sonuçlanmaması üzerine hızla geri adım attı, I. Dünya Savaşı kazananlarının blokuna yeniden yaklaştı. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Alman karşıtı Müttefiklerin simge ismi İngiltere Başbakanı Winston Churchill’le 30-31 Ocak 1943 tarihlerinde Adana yakınlarındaki Yenice Tren İstasyonu’nda görüştü. “Sağırlar Diyalogu” denilen ünlü görüşmede, Müttefikler Türkiye’nin savaşa girmemesini yeterli bulmuşlardı. Dünya politikasının şekillendiği bu durum aslında Türkiye’nin dış politikada pasif tutulma mutabakatı anlamına geliyordu. Türkiye, savaşın bitme aşamasında yenildiği kesinleşen Almanya’ya sembolik olarak savaş ilan ettiyse de bundan bir kazanç sağlayamadı, I. Dünya Savaşı’ndaki müttefikleri Almanya ile benzer koşullar içinde, dış politikada pasif kalma politikasını sürdürmek durumunda kaldı.

Daha açık bir ifadeyle Türkiye, bağımsız bir dış politika üretmek yerine II. Dünya Savaşı kazananlarının ürettiği dış politikalara kendisini uydurma düzeyini tuttu, bu çerçevede İsrail’in kuruluşunu dahi ivedilikle onayladı. Batı, II. Dünya Savaşı’dan sonra Sovyetlerin öncülüğünde Doğu Bloku ve ABD’nin öncülüğünde Batı Bloku olmak üzere iki bloka ayrıldı. Türkiye, Batı Bloku’nu tercih etti.

1950’de hükümetin Cumhuriyet Halk Partisi’nden Demokrat Parti’ye geçmesi, bu tutumda herhangi bir değişikliğe yol açmadı. “Başbakan Adnan Menderes, bu çerçevede 22 Mayıs 1950’den 8 Mart 1951’e kadar görev yapan birinci hükümet programındaki dış politika esaslarını ‘Bugün herhangi bir partinin değil bütün milletlerin müşterek kanaatinin bir ifadesi olan *dış siyasetimiz hakkında fazla bir şey söylemeye ve Birleşmiş Milletler idealine olan samimi bağlılığımızı tekrara lüzum görmüyoruz.* Geleneksel İngiliz ve Fransız ittifakına ve

Birleşik Amerika ile en sıkı dostluk ve işbirliğine dayanan, dostluklarına daima sadık kalan, uzak-yakın ve büyük-küçük bütün milletlerin istikbal ve toprak bütünlüklerine her zaman hürmetkâr olan dış siyasetimizin barışçı mahiyeti bütün dünyaca malumdur. Truman Doktrini ve Marshall yardımıyla bu barışçı siyasetimizi desteklediğinden dolayı kendisine milletçe samimi şükran hisleri beslediğimiz büyük dostumuz Birleşik Amerika ile büyük müttefikimiz İngiltere ve Fransa ile siyasi, iktisadi, kültürel münasebetlerimizi, samimi ve anlayış havası içinde her gün daha kuvvetlendirmek en büyük emelimizdir' şeklinde açıkladı.”¹

Türkiye, ilk Demokrat Parti hükümetinin kuruluşundan hemen sonra, Temmuz 1950'de, çıkarları açısından anlam taşımayan Kore Savaşı'na katıldı. Ardından bir süre bekletilerek NATO'ya alındı. NATO'ya alınış, Türkiye'yi dış politikada aktifleştirmede. Aksine Batı'ya daha da bağımlı hâle getirdi. *Batı, Türkiye'nin İslam dünyası politikasını daha da kontrol altına almaya başladı. Arap ülkelerini Batı'yla karşı karşıya getiren her olayda Türkiye "zorunlu olarak", bu ülkelere karşı durdu. Cezayir'i bağımsızlığa götüren süreçte bile NATO üyesi Fransa ile karşı karşıya gelmemek için, Batı Bloku ile birlikte Cezayir özgürlük hareketi aleyhinde oy kullandı. Batı'nın Fransa'yı Cezayir'den çekilmesini ikna sürecinde bile Amerika ile uyum içinde 1958'de Birleşmiş Milletler'deki Cezayir bağımsızlık oylamasında çekimser kaldı. Bu çekimser oy yüzünden Cezayir savaşı üç yıl daha sürdü. Zira Cezayir bağımsızlığını sadece bir oyla kaybetmişti. Türkiye, bu yüzden 1985'te Turgut Özal'ın bu ülkeye ziyareti sırasında Cezayir hükümeti ve halkından özür dilemek durumunda kaldı.*

II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika'nın liderliğini üstlendiği ve NATO'da askeri karşılığını bulan Batı Bloku ile Sovyetler Birliği'nin liderliğini üstlendiği ve Varşova Paktı denen Doğu Bloku arasındaki gerginlik “Soğuk Savaş” olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'nin bu “Soğuk Savaş” sırasındaki tek aktif dış politikası, “Ortodoks” tutum içinde her an Sovyetlerin tarafına geçme olasılığı bulunan ve bu çerçevede ağır iç çatışmalar yaşayan Yunanistan'ın güdümündeki Kıbrıs Rum yönetimine karşı başardığı Kıbrıs Hareketi'dir.

¹ Kazım Öztürk: **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, Ak Yayınları, İstanbul 1968, s. 363-364.

Türkiye'nin Dış Politikasında Yol Ayrımı

Sovyetlerin 1988'deki çöküşünün ardından tek kutuplu hale gelen dünyada Türkiye'nin Sovyetlerin ardından kalan Türkî Cumhuriyetlerle bir blok oluşturma çabası Batı'nın güdümündeki Rusya federasyonu tarafından engellendi. Türkiye'nin on yıl sonra Necmettin Erbakan hükümeti döneminde oluşturmaya çalıştığı D-8 adlı İslam dünyası bloku girişimi de yine Batı'nın dış ve iç engellemelerine takıldı.

28 Şubat sürecinde Batı'nın Türkiye'yi İsrail'in güdümüne terk edecek kadar edilgen bir konuma sürüklemesi dindar kesimde açık, bir kısım seküler çevrede de gizli bir öfkeye yol açtı. Bu öfke, ekonomik çöküntünün de sevk ettiği bir seçmen tutumuyla Kasım 2002'de Ak Parti'yi iktidara getirdi. 1 Mart 2003'te hükümetin Irak'a ABD askeri sevkiyatı konusunda Meclis'e sunduğu tezkere reddedildi.

Türkiye, bu tezkereden sonra ABD ile alttan alta bozulan ilişkilerine karşı, Rusya ve İran'a yakın durdu. Avrupa'nın ekonomik bunalım yaşadığı bu dönemde Arap ülkeleri ile iyi ilişkiler kurarak kendisini kriz dışında tutmayı başardı. Batı'yı dış politikada aşmanın yararını ekonomi pratiği açısından yaşadı. Bu deneyim, küreselleşme politikalarının ulus devletlerde yol açtığı ürküntü ile buluşunca Türkiye'de Batı'dan bağımsız hareket etme düşüncesi güçlendi.

2009'da Davos'ta yaşanan "One Minute" vakası ile İsrail'le arasına mesafe koyan Türkiye, Arap dünyasındaki rejimlerin yapısından dolayı devletlerden çok, "kamu diplomasisi" politikası ile Arap İslam âlemi toplumları ile dostluk bağları kurdu. Bu girişimlere yönelik Batı'dan gelen tepkilere karşı Türkiye, İran ve Rusya'ya daha da yakınlaştı. Batı, Türkiye'nin dış politikada pasif kalmasını öngören bütün taahhütlerini açıkta bırakan bu tutuma karşı öfkeye kapıldı. Türkiye'nin İslam dünyasına açılma çabasını "radikal İslamcı gruplarla işbirliği" diye anlamak istedi. Türkiye içinde siyaseti dizayn yoluna gitti. Ama Kürt sorunu ile ilgili başlayan "çözüm" görüşmeleri, Batı'nın bu yöndeki çabalarını, 2013'teki Gezi Parkı olaylarında gözlemlendiği üzere, sınırlı bıraktı.

Ne var ki 2011'deki Arap Baharı ile birlikte Suriye'de başlayan iç savaş BAAS rejiminin çöküşüne doğru yol aldıkça önce Türkiye ile İran'ın; ardından, 2015'te Türkiye ile Rusya'nın arasını açtı. Batı'nın Türkiye üzerindeki kısıtlamaları sürdürmesinin önünü yeniden açtı.

Suudi Arabistan İle İttifakın Anlamı

15 Aralık 2015'te Suudi Arabistan, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 34 İslam ülkesinden oluşan yeni "Terörle Mücadele İttifakı"nın kurulduğunu açıkladı. Ardından Türkiye ile Suudi Arabistan arasında ittifak haberleri geldi. 13 Şubat'ta Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Suudi Arabistan'ın uçaklarının İncirlik Üssü'ne geleceğini duyurdu. Bu husus, hem Suudi hem Türkiye için önemli bir gelişmedir. Suudi Arabistan, bugüne kadar İslam dünyasındaki her savaşa dolaylı müdahale etti. Ama Amerika'nın silah şirketlerinin en önemli müşterileri arasında yer almasına rağmen Yemen meselesine kadar hiçbir fiili savaşın içinde yer almadı.

Türkiye de, bugüne kadar kendi sınırları dışında Batı'nın şemsiyesi altında Pakistan gibi bazı İslam ülkeleri ile birlikte operasyonlara katıldı. Ama kendi sınırları içinde böyle bir operasyon içinde hiç bulunmadı. Suudi Arabistan ile de hiçbir askeri ittifak içinde yer almadı.

Suudi Arabistan, kurulduğu günden bu yana İslam âlemindeki gelişmelere Batı'nın çıkarları doğrultusunda müdahale eden bir ülke rolündedir.

Suudi yönetimi,

- İngiltere'nin İsrail'in kuruluşundan önce Yahudi yanlısı tutumuna karşı, Filistin halkının direnişine destek vermedi.
- İsrail'in kuruluşundan sonra bu yapıya karşı Filistin halkının direnişinin sınırlı kalmasına yol açacak tutumlar içinde oldu. Arap ülkelerinin İsrail'e karşı savaşlarında fiili olarak asla yer almadı.
- Saddam'ın devrimden sonra İran'a açtığı savaşı bütün olanakları ile destekledi.
- Soğuk Savaş sırasında Batı Bloku'nun isteği doğrultusunda İslamî hareketlere yakın gibi durma rolünü, İslamî hareketlerin ihya projelerini toplumlarından kopuk Selefi bir ideolojik yapıya büründürme yönünde kullandı. Cezayir, Afganistan, Çeçenistan, Somali hareketlerinin iç çatışmaya dönüşmesinde etkili oldu.

- 2011'deki Arap Baharı'ndan sonra ulusal solcu diktatörlerin yanında durdu. Hüsnü Mübarek'i açıkça destekledi. Tunus diktatörü Zeynelabidin Bin Ali ve Yemen diktatörü Ali Abdullah Salih'i ülkesine kabul etti. Mısır'da meşru seçimlerle işbaşına gelmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursî'nin devrilmesinde ve hapse atılmasına öncülük etti. Cumhurbaşkanı Muhammed Mursî'yi destekleyen Türkiye hükümetine karşı da tavır aldı.

Ocak 2015'te Suudi Kralı Abdullah'ın ölmesi sonucunda onun yerine gelen Kral Selman'nın klasik Suudi politikasına karşı sorgulayıcı bir tavır içinde olduğuna dair bir kanaat söz konusudur. Ancak Suudi'nin Mısır politikasında bu kanaati doğrulayacak ciddi hiçbir adım bugüne kadar atılmamıştır.

Bu durumda Türkiye'nin Suudi Arabistan ile bir ittifak girişimi nasıl anlamlandırılabilir?

Suudi yönetimi, fiili olarak Yemen, Irak ve Suriye üzerinden kendisini İran kuşatmasında görmekte; bu kuşatmanın Bahreyn ve kendi içindeki Şiiiler üzerinden kendisini imhaya götüreceği bir sürece dönüşmesinden endişe duymaktadır. İran'ın son dönemde Batı ile kurduğu ilişkiler, Suudi'nin bu endişesini hem artırmakta hem Suudi'yi çaresiz bırakmaktadır.

İslam dünyasındaki İslamî hareketleri Batı adına çizgi dışına çıkaran Suudî, ilginç bir şekilde son dönemde İslamî hareketleri dolaylı olarak destekleme "ithamı" ile yüz yüzedir. Bu itham, Batı'nın gözden çıkardığı ülkelere karşı kozu niteliğindedir. Bu ithamın karşılığını bilen Suudî yönetimi, Batı'nın terörist olarak tanımladığı yapılara karşı daha aktif görünmeyi zorunlu bulmaktadır.

Bireyler tek başlarına amaçlarına ulaşamadıkları gibi ülkeler de amaçlarına ancak bloklar halinde ulaşabilmektedir. Batı karşısında ne yapacağını bilemez duruma düşen Suudi yönetimi, Batı'nın benzer ithamlarına maruz kalan Türkiye ile bloklaşma ihtiyacı duymakta; Rusya ve İran ile ilişkileri bozulan Türkiye de, bu ihtiyaca olumlu karşılık vermektedir. Bu yönüyle bakıldığında Türkiye-Suudi Arabistan ittifakı, bağımsız bir ittifak gibi görünmektedir. Oysa Suudi uçaklarının İncirlik'e gelecek olması, Amerika'nın bu ittifakın dışında olmadığını, aksine ittifakı kontrol altında tuttuğunu göstermektedir.

Ayrıca Türkiye, Mısır konusunda bugüne kadar Suudi'ye herhangi bir talebini kabul ettirmemiştir. Ama Suudi'yi Batı'nın ithamları karşısında rahatlatacak Suriye'deki DEAŞ yapılanmasına karşı İncirlik'e uçak kabul etme konusunda o ülkenin taleplerine razı olmuştur. Yine aynı süreçte Türkiye, Mısır söylemlerinde Sisi'den yana bir yumuşamaya gitmiş, İsrail'le de görüşmelere başlamıştır.

Bu durumda Türkiye'nin Suudi ile kurduğu ittifakı Türkiye'nin bağımsız ve aktif dış politika arayışının devamı olarak değil, bu arayıştan taviz verme olarak görmek daha yerindedir. Nitekim 15 Aralık'taki "Terörle Mücadele İttifakı" açıklanırken ABD Savunma Bakanı Ashton Carter, "Suudi öncülüğündeki yeni koalisyon, ABD'nin IŞİD'le mücadelede Sünnilerin daha büyük rol oynaması yönünde uzun süredir yaptığı çağrılarla uyumlu bir adım" olarak değerlendirmiştir.²

Türkiye'nin Bağımsız Dış Politikada Geri Adım Atmasının Nedeni

Türkiye'yi bağımsız ve aktif dış politikada taviz noktasına getiren ana neden, Kürt sorunudur. Türkiye'de Kürt sorununun içinde bulunduğu fiili durum, Türkiye'nin Suriye'de de rahat hareket etmesini engellemektedir.

Batı, iki yüzyıldır mağdur ettiği, her tür haktan yoksun bıraktığı Kürtlerle, İslâm âlemindeki çıkarlarını sürdürmek için yeni bağlar inşa etmektedir. Dün seküler politikaların kurbanı olan Kürtleri bugün seküler politikaların fedaisi yapmak istemekte; Türkiye, Suriye, Irak ve İranda onlardan bu yönde yararlanma yönünde adımlar atmaktadır. Bu politikadan içeride en çok Kürt nüfusu barındıran ve dışarıda neredeyse üç tarafı Kürtlerle çevrili olan Türkiye etkilenmektedir.

"Kürtler, Güney Amerika'da bile bir hak kazansa Türkiye, buna müdahale eder." diye bir imaj bulunmaktadır. Türkiye, bu Kürt karşıtı imajı yıkacak adımları cesaretle atabilirse sadece kendisini rahatlatmayacak, İslam âlemini Batı karşısında özgürleştirecek sürecin de önemli aktörlerinden biri haline gelecektir. Bu yönde bağımsız ve aktif adımlar atmak, Suudi yönetimi ile Suriye politikaları konusunda Batı güdümünde ittifaklar oluşturmaktan çok daha yararlı ve etkili olacaktır.

² <http://www.aljazeera.com.tr/haber/terore-karsi-islam-ittifaki> Erişim Tarihi: 14 Ocak 2016.